

Odbudować, zmienić, zachować? Zamki w krajobrazie Polski

Konferencja, 7 – 8 listopada 2023 r.

7 listopada (wtorek)

08.20–09.00

Rejestracja/Bufet kawowy

09.00–09.30

Otwarcie konferencji

dr Michał Laszczkowski,
Dyrektor Narodowego Instytutu Konserwacji Zabytków

dr inż. Katarzyna Pałubska,
Dyrektor Departamentu Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

prof. ucz. dr hab. Anna Sylwia Czyż,
Prezes Stowarzyszenia Historyków Sztuki

Jacek Rulewicz,
Prezes Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków

09.30–11.00

Panel: Polskie zmagania z odbudową ruin

Restauracja zamków w Malborku i na Wawelu – perspektywa porównawcza w kontekście kształtowania doktryny konserwatorskiej i przemian w ochronie zabytków

Ostatni, najważniejszy etap pruskiej restauracji zamku malborskiego (od 1882 r.) i podjęta w zbliżonym czasie restauracja zamku na Wawelu (po 1905 r.) były prowadzone w zasadzie do II wojny światowej, a w pewnym zakresie kontynuowane są do dziś. Zostały one podjęte w przełomowym okresie kształtowania się współczesnej doktryny konserwatorskiej, co znalazło swoje odzwierciedlenie w działaniach konserwatorskich prowadzonych na obu zamkach. W innych przypadkach natomiast podjęte działania wynikały z doświadczeń z tych prac wywiedzionych. Prowadzone równolegle dwie wielkie kampanie restauratorskie w jednych z największych w Europie zespołach zamkowych nie były do tej pory analizowane porównawczo. Taka perspektywa pozwoli ujrzeć omawiane już w literaturze przedmiotu zjawiska w nowym świetle, a także określić, w jakim stopniu doświadczenia płynące z restauracji obiektów jedynie częściowo zrujnowanych mogą być wykorzystane w refleksji nad problemem historycznych ruin zamkowych.

Dr Tomasz Ratajczak – historyk sztuki, adiunkt w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, prodziekan Wydziału Nauk o Sztuce UAM, członek Wojewódzkiej Rady Ochrony Zabytków w Poznaniu, prezes Oddziału Poznańskiego Stowarzyszenia Historyków Sztuki. Zajmuje się badaniami architektury od późnej starożytności do epoki renesansu ze szczególnym uwzględnieniem średniowiecznych zamków. Podejmuje również problematykę ochrony i konserwacji historycznych ruin. Autor kilkunastu publikacji naukowych oraz licznych popularnonaukowych.

Ruiny zamków w Polsce w okresie dwudziestolecia międzywojennego

Temat ukazany zostanie w kontekście ówczesnych uwarunkowań, które częściowo do tej pory zachowały swoją aktualność. Po scharakteryzowaniu zasobu, stanu zachowania i rozpoznania omawianej grupy zabytków przedstawione będą zasady postępowania przyjęte w ówczesnej teorii, a następnie praktyka działań podejmowanych na przykładach najbardziej reprezentatywnych. Omówione zostaną zarówno prace wykonane, jak i planowane, ale niezrealizowane. Podsumowanie zawierać będzie wnioski i próby oceny. Doświadczenia omawianego okresu mogą być cenne w analizie dzisiejszej sytuacji ochrony ruin zamkowych oraz szukaniu najlepszych rozwiązań.

Dr Paweł Dettloff – historyk sztuki, adiunkt w Instytucie Sztuki Polskiej Akademii Nauk (Pracownia Katalogu Zabytków Sztuki w Polsce). Absolwent Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Członek Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa. Autor licznych publikacji naukowych i ekspertyz. W pracy badawczej zajmuje się zabytkową architekturą i sztukami plastycznymi oraz problematyką konserwatorską w aspekcie historycznym i współczesnym. Uczestnik międzynarodowych i krajowych konferencji naukowych.

Odbudowa przestrzeni historycznej w Polsce po 1945 r. (architektura – konserwacja – polityka)

Przedmiotem wystąpienia będą poglądy środowiska konserwatorskiego na odbudowę zniszczonej wskutek doświadczeń wojny przestrzeni historycznej (z uwzględnieniem alternatywnych rozwiązań urbanistycznych, jak np. modernizacji przestrzeni miejskiej oraz zmiennych w czasie postaw społeczeństwa polskiego wobec odbudowy). W wystąpieniu zostanie przedstawiony również kontekst polityczny oraz ideologiczny odbudowy (w tym realizm socjalistyczny) oraz problematyka organizacji odbudowy.

Dr hab. Piotr Majewski, prof. ucz. – pracownik Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (Katedra Zarządzania Kulturą) oraz Instytutu Pamięci Narodowej (Biuro Badań Historycznych). Jego obszar zainteresowań to kultura i jej instytucje w Polsce po 1918 r. z uwzględnieniem problematyki zarządzania oraz kategorii polityki pamięci. W latach 2011–22 współautor koncepcji programowej oraz dyrektor Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów. Redaktor naczelny czasopisma „Muzealnictwo”. Autor m.in. książek „Wojna i kultura. Instytucje kultury polskiej w okupacyjnych realiach Generalnego Gubernatorstwa 1939–1945” (Warszawa 2005) oraz „Czas końca, czas początku. Architektura i urbanistyka Warszawy historycznej 1939–1956” (Warszawa 2018).
Kontakt: p.majewski@uksw.edu.pl

11.00–11.30

Przerwa kawowa

Panel: Doświadczenia z odbudową ruin w krajach sąsiednich – część I

Rozwój ochrony zabytków i restauracji zamków na Słowacji

Podczas wystąpienia zostanie przeanalizowany system ochrony zabytków i restauracja zamków na Słowacji od pierwszej połowy XIX w. do czasów współczesnych. Jednym z zagadnień będzie rozwój instytucjonalny oraz legislacyjny. Na przykładzie wybranych zamków przedstawiona zostanie praktyczna realizacja oraz formy restauracji zabytków, a także inicjatywy wolontarystyczne w zakresie odbudowy historycznych zamków.

Dr Gabriel Lukáč – absolwent prawa, etnologii i historii. Pracował w Muzeum Wschodniosłowackim w Koszycach jako administrator Zamku Spiskiego, w Muzeum Spiskim w Lewoczy jako archeolog, w Słowackim Instytucie Opieki nad Zabytkami w Bratysławie oraz w Centrum Lewocza (dziś Biuro Zabytków). Prowadził badania archeologiczne fortyfikacji miejskich w Bardejowie, Sabinowie, Lewoczy, na zamkach Spisz, Zborow, Czorstyn i innych średniowiecznych miastach i kościołach. Członek rady naukowej Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie i Pienińskiego Parku Narodowego w Krościenku.

O rekonstrukcji ruin czeskich zamków

Podczas referatu zostaną zaprezentowane wybrane przykłady rekonstrukcji ruin zamków czeskich od XIX w. do czasów obecnych. Tego rodzaju architektura jest wartościowym źródłem historycznym, jej przekształcenie z zasady nie powinno być akceptowalne.

Dr Jiří Varhaník – specjalista z zakresu prawa budowlanego. W latach 1991–2011 stał na czele inspektoratu ds. zabytków w Ministerstwie Kultury. Członek rady redakcyjnej periodyków branżowych „Průzkumy památek”, „Dějiny staveb” oraz „Svorník”. Autor szeregu publikacji na temat średniowiecznej architektury oraz legislacji w obszarze ochrony zabytków.

Notatki o ochronie ruin morawskich

Zabytkowe ruiny posiadają specyficzną wartość, a ich efektywna ochrona jest złożonym zagadnieniem. W praktyce często spotykamy się z niezrozumieniem ich wartości, co prowadzi czasem do znaczących zniszczeń. Wystąpienie poruszy kwestię ochrony zabytkowych ruin, w szczególności zamków, na terytorium historycznych Moraw. Zostaną zaprezentowane wybrane przykłady z okresu od XIX do XXI w., na podstawie których pokazana zostanie różnica w podejściu oraz wpływ interwencji na wartość ruin.

Dr Radim Vrla – od 1987 r. pracownik wielu instytucji zajmujących się ochroną zabytków. W 2009 r. dołączył do zespołu Narodowego Instytutu Zabytków (Národní památkový ústav), delegatury w Kroměříżu, gdzie pracuje do dzisiaj. Zajmuje się głównie badaniami i dokumentacją zabytków. Jego zainteresowania skupiają się przede wszystkim na ruinach zamków, poszerzaniu wiedzy o nich oraz ich ochronie.

Rekonstrukcja ruin zamkowych w Niemczech z perspektywy ochrony zabytków oraz kwestia restauracji pałacu w Sztynorcie

W Niemczech podejście do rekonstrukcji zabytku, którego oryginalna część zachowała się w niewielkim stopniu, wygląda obecnie zupełnie inaczej niż po wojnie i jeszcze w początkach XXI w. Im mniejsza jest zachowana część obiektu przeznaczonego do rekonstrukcji, tym większa jest chęć podjęcia prac. Wystąpienie ma na celu przedstawienie rozwoju podejścia do rekonstrukcji zamków w Niemczech, poruszone zostaną również aktualne zagadnienia związane z pałacem w Sztynorcie.

Dr Peter Schabe – historyk sztuki, od 1992 r. jako pracownik Deutsche Stiftung Denkmalschutz (Niemieckiej Fundacji Ochrony Zabytków) był odpowiedzialny za pozyskiwanie funduszy na projekty w Bawarii i Berlinie. Dyrektor zarządzający Deutsch-Polnische Stiftung (Niemiecko-Polską Fundacją Ochrony Zabytków Kultury) oraz wiceprezes i dyrektor zarządzający Fundacji Senta-Weygandt w Görlitz, która została powołana w 2017 r. Były asystent założyciela Deutsche Stiftung Denkmalschutz – prof. Gottfrieda Kiesowa.

13.30–14.30

Lunch

14.30–15.40

Panel: Doświadczenia z odbudową ruin w krajach sąsiednich – część II

Wybrane rekonstrukcje zamków na Litwie i Białorusi – w poszukiwaniu formy, tożsamości czy „nowego” krajobrazu?

Podczas wystąpienia przedstawione zostaną rekonstrukcje wybranych zamków na Litwie i Białorusi od pierwszych polskich inicjatyw z lat 1929–1939 na zamku w Trokach oraz na zamku w Wilnie, po 1955 r. kiedy prace w Trokach kontynuowano i objęły one także zamek na półwyspie. Prace podjęto również na zamku w Kownie, a na Białorusi rozpoczęto prace na zamku w Lidzie, po 1990 r. w Nieświeżu, Mirze, na Starym Zamku w Grodnie, w Holszanach, Krewie, a na Litwie na Dolnym Zamku w Wilnie, w Kłajpedzie i ponownie w Kownie.

Łukasz Malczewski – absolwent Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, specjalizujący się w karnoprawnych aspektach ochrony zabytków, inicjator działań z zakresu ochrony zabytków i architektury modernistycznej II RP. Publikował w „Gazecie Wyborczej” i „Spotkaniach z Zabytkami”. Założyciel platformy wymiany informacji z zakresu problematyki kastelologicznej – forum Zamki w Polsce. Z ramienia dawnego Ministerstwa Kultury i Sztuki delegowany do zespołu, który prowadził na Białorusi rozpoznanie stanu prac prowadzonych na Starym Zamku w Grodnie.

Zamki w stanie ruiny w Ukrainie Zachodniej oraz przykłady ich rewitalizacji

Wystąpienie będzie analizą stanu zamków Ukrainy. Omówiony zostanie ich obecny stan techniczny, kierunki ich zachowania i restauracji, a także prezentacja koncepcji rewitalizacji zamków w formie ruiny. Jako przykłady posłużą zamki w Ostrozi, Pnevi, Pomoryanakh, Zhovkvi i Medzhybozhi.

Kalyna Gawryliw – absolwentka Politechniki Lwowskiej oraz Politechniki Lubelskiej. W latach 2017–2018 pracowała jako architekt w prywatnej pracowni architektonicznej. Od 2018 r. studentka studiów doktoranckich na Wydziale Architektury i Restauracji Politechniki Lwowskiej. Pracuje nad pracą naukową na temat rewitalizacji zamków znajdujących się w stanie ruiny.

Dr Włodzimierz Herycz – absolwent ekonomii, architekt. Starszy pracownik naukowy Lwowskiej Narodowej Galerii Sztuki. Pracownik organów władzy różnych poziomów, wykładowca szkół wyższych w Zamościu i Lublinie, w latach 2007–2018 dyrektor Rezerwatu historyczno-architektonicznego w Żółkwi. Autor około pięćdziesięciu prac naukowych w dziedzinie zarządzania, ochrony dziedzictwa oraz historii. Nagrodzony odznaczeniami państwowymi w Polsce i Ukrainie.

15.40–16.10

Archiwa wizualne a odbudowa zamków w Polsce. Zarys problematyki

Odbudowa czy też restauracja zabytków architektury obronno-rezydencjonalnej wiąże się z rozlicznymi zagadnieniami natury naukowo-badawczej oraz konserwatorskiej. Jednym z bardziej istotnych, a niekiedy zaniedbywanych elementów procesu odbudowy winno być zebranie możliwie pełnej ikonografii danego obiektu, a także materiałów inwentaryzacyjnych i dokumentacyjnych, pozwalających z jednej strony zapoznać się z przemianami obiektu na przestrzeni dziejów, z drugiej zaś niosących szereg istotnych informacji o pierwotnym detalu, układzie i rozplanowaniu budowli, które mogą być niezwykle istotne podczas dalszych prac przy zabytku. W referacie zaprezentowane zostaną najważniejsze rodzaje wizualnych archiwaliów, mogące mieć znaczenie w procesie odbudowy zamków. Autor zaprezentuje także praktyczne znaczenie wymienianych wyżej materiałów archiwalnych na przykładzie kilku realizacji tego typu przedsięwzięć z ostatniego dwudziestolecia.

Dr Piotr Lasek – doktor nauk humanistycznych, historyk sztuki, adiunkt w Instytucie Sztuki Państwowej Akademii Nauk, kierownik Zbiorów Fotografii i Rysunków Pomiarowych. Zakres jego badań obejmuje architekturę rezydencjonalną Europy późnego średniowiecza i wczesnej nowożytności oraz ochronę i inwentaryzację zabytków architektury w Polsce.

16.10–17.40

Przedstawienie projektu rekomendacji dotyczących odbudowy ruin zamkowych: prezentacja i dyskusja

Jerzy Szałygin – absolwent etnografii ze specjalizacją muzealniczo-konserwatorską na Uniwersytecie Warszawskim (1987 r.). Od początku pracy zawodowej związany z ochroną zabytków w Polsce. Wieloletni wykładowca akademicki studiów dziennych i podyplomowych, działacz społecznych organizacji oraz fundacji zajmujących się ochroną zabytków w Polsce. Uczestnik prac międzynarodowych komisji konserwatorskich ds. rewaloryzacji i konserwacji zabytków, koordynator i realizator ponad pięćdziesięciu projektów badawczych i konserwatorskich związanych z ochroną polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą, propagator ochrony drewnianej architektury w Polsce i za granicą, otwockiego stylu budowania oraz osadnictwa na prawie holenderskim. Autor pięciu książek oraz ponad dwustu artykułów, opracowań i dokumentacji z dziedziny ochrony i popularyzacji zabytków.

Dr inż. arch. Krzysztof Wielgus – absolwent i pracownik naukowo-badawczy (adiunkt) Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej im. Tadeusza Kościuszki. Stopień doktora uzyskał w 1997 r. Współpracował również z Muzeum Lotnictwa Polskiego. Członek Komitetu Kopca Kościuszki, Komisji Architektury Militarnej Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS, Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa i Fundacji im. Tadeusza Kościuszki. Autor licznych studiów, publikacji, prac badawczych i koncepcyjno-projektowych, w których zajmował się zespołami fortecznymi w Polsce i za granicą oraz obszarami związanymi z historycznymi funkcjami komunikacyjnym i przemysłowymi, jak lotniska i szybowiska. Autor kompleksowych dokumentacji, które umożliwiły stworzenie koncepcji ochrony i konserwacji wielu tego rodzaju zabytków. Pracując pro bono, przyczynił się do ratowania i odnowy kolejnych sześciu dzieł obronnych Twierdzy Kraków. Jest współautorem Karty Ochrony Fortyfikacji PKN ICOMOS oraz zaleceń Generalnego Konserwatora Zabytków dla służb konserwatorskich w zakresie zabytków fortyfikacji. W szczególności zajmuje się problematyką form niepełnych w zabytkach architektury obronnej – uzupełnieniami niebędącymi ściśle pojętą rekonstrukcją: rekompozycją, formami aluzyjnymi i fantomowymi.

20.00

Zamkowe spotkanie po godzinach

Panel: Czy jesteśmy gotowi do odbudowy?

Zabytek w ruinie czy trwała ruina?

Podejmując temat ochrony historycznych ruin, należy nie tylko dokładnie określić stan zachowania zabytku, ale wskazać również jego status prawny, który ma niemały wpływ na późniejszą ochronę oryginalnej substancji. Przykłady odbudowanych, względnie zachowanych bez zmian historycznych ruin, wskazują na dużą dowolność w postępowaniu z zabytkiem, który przetrwał fragmentarycznie, niemniej dalej pozostaje ważną częścią materialnego zasobu kulturowego kraju. Jednoznaczne kryteria ochrony zabytkowych ruin powinny być częścią obowiązującego systemu prawnego, dotyczącego zabytków.

Dr Małgorzata Gwiazdowska – absolwentka historii sztuki na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu i podyplomowych studiów w zakresie rewaloryzacji staromiejskich zespołów zabytkowych na Politechnice Warszawskiej. W latach 1996–2018 Miejski Konserwator Zabytków w Szczecinie. Autorka około sześćdziesięciu artykułów dotyczących zabytkowej architektury Szczecina i Pomorza Zachodniego. Rozprawę doktorską poświęciła ochronie i konserwacji zabytków Szczecina po 1945 r. Od 2012 r. w ICOMOS-Polska oraz w Jury Konkursu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Zabytek Zabdany”.

Krajobraz z ruiną – dylematy postrzegania i ochrony

Ruina, jako postać budowli historycznej, była przedmiotem zainteresowania od wieków – podobnie jak jej postrzeganie jako składnika krajobrazu. Postrzeganie i ocena roli ruin w krajobrazie zmienia się w perspektywie czasu i ewolucji kultury. Zatem w rozważaniach o uwarunkowaniach działań konserwatorskich nie może zabraknąć spojrzenia krajobrazowego, gdyż zarówno ekspozycja obiektów, jak i charakter ich otoczenia, odgrywają rolę w formułowaniu koncepcji i wyznaczaniu celów interwencji lub ochrony.

Dr Andrzej Siwek – historyk sztuki, pracownik Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Specjalizuje się w zagadnieniach ochrony dóbr kultury. Doktor nauk technicznych w dziedzinie urbanistyka i architektura, w specjalności architektura krajobrazu. Łączy doświadczenia z pracy w służbie ochrony zabytków z rozważaniami doktrynalnymi na temat podstaw systemu ochrony zabytków. Autor ponad stu pięćdziesięciu publikacji, współautor dokumentów programowych i zarządczych dla parków kulturowych, pomników historii i dóbr światowego dziedzictwa UNESCO.

Nauczanie historii architektury na uniwersytetach, politechnikach i w akademiach

Celem wystąpienia jest przyjrzenie się programom studiów uniwersyteckich i politechnicznych w Polsce w zakresie nauczania historii architektury. Wykształcenie studentów – przyszłych praktyków, pracowników różnorodnych urzędów i instytucji – jest kluczowe dla właściwych decyzji w zakresie ochrony dawnej architektury, ale też podejmowania odbudowy gmachów o różnorodnym charakterze i przeznaczeniu. W dobie nieistniejących nawet minimalnych wytycznych ministerialnych, w obliczu bardzo szeroko zakreślonych efektów kształcenia, które dają możliwość jednostkowego kształtowania tego samego kierunku w różnych placówkach prowadzących studia, kwestia nauczania historii architektury przestała być sprawą oczywistą. Tymczasem bez obeznanych z dziejami architektury, dobrze orientujących się także w detalu i materiale architektonicznym pracowników biur architektonicznych i konserwatorskich, ale też bez historyków sztuki, którzy wraz z praktykami – architektami i grafikami – są w stanie opracować modelową formę danego gmachu, idea odbudowy zawsze skazana jest na porażkę.

Dr hab. Anna Sylwia Czyż, prof. ucz. – pracuje w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, gdzie kieruje Katedrą Sztuki Nowożytnej. Jej badania koncentrują się wokół sztuki Wielkiego Księstwa Litewskiego, a w szczególności fundacji artystycznych, architektury sakralnej i rezydencjonalnej Wilna. Zajmuje się także cmentarzami i plastyką sepulkralną XIX w., szczególnie klasycystyczną, co stanowi pokłosie prac inwentaryzacyjnych, które współprowadzi z ramienia IHS UKSW, nad nekropoliami znajdującymi się na wschodnich obszarach dawnej Rzeczypospolitej. Prace dokumentacyjne polskiego dziedzictwa sakralnego prowadzi także w Stanach Zjednoczonych, zajmując się tzw. Polish Cathedrals.

Poszukiwanie nowych funkcji dla ruin zamków na przykładzie Kazimierza Dolnego i Janowca nad Wisłą – w kontekście harmonijnego powiązania formy trwałej ruiny z nowymi przestrzeniami użytkowymi

Pozostałości zamków w Kazimierzu Dolnym i Janowcu mają bogatą historię przekształceń – rozpoznaną m.in. na podstawie badań archeologiczno-architektonicznych. Rewaloryzacja ruin w Kazimierzu Dolnym z przystosowaniem do celów turystycznych została już przeprowadzona, lecz obecnie wymaga utrzymania trwałości wykonanych po 2012 r. zabiegów konserwatorskich. Aktualnie trwają prace projektowe nad przystosowaniem ruin zamku w Janowcu do celów muzealno-turystycznych. Prowadzone są z zamiarem wprowadzenia neutralnych, współczesnych form, dzięki czemu powstanie możliwość stworzenia uzasadnionych ekonomicznie przestrzeni użytkowych. W wystąpieniu poruszone zostaną także kwestie doktrynalnego podejścia do odbudowy zabytków.

Dr Dariusz Kopciowski – od trzydziestu pięciu lat działa czynnie zawodowo w służbie ochrony zabytków. Od 2016 r. pełni funkcję Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Jest absolwentem Instytutu Historii Sztuki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego oraz Podyplomowego Studium Konserwacji Zabytków Urbanistyki i Architektury na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej. W lutym 2013 r. obronił rozprawę doktorską na Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej. Dzięki jego zaangażowaniu powodzeniem zakończyły się prace konserwatorskie przy wielu zabytkach na terenie Lubelszczyzny. Od 1992 r. – przewodniczy Lubelskiemu Oddziałowi Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków.

11.00–11.30

Przerwa kawowa

11.30–13.00

Panel: Warunki brzegowe odbudowy - część I

Czy analogia może być podstawą do fizycznej „rekonstrukcji” historycznej budowli lub jej części?

Bardzo często w procesie konserwacji i restauracji zamków mamy do czynienia z obiektami, których historyczna dokumentacja i ikonografia są bardzo skromne lub nie ma ich w ogóle. Często też zachowane relikty nie pozwalają nam „odgadnąć” pierwotnej formy budowli. W takich wypadkach dla wyobrażenia sobie, jak obiekt mógł wyglądać, posługujemy się analogiami do podobnych budowli. Czy jednak takie podobieństwa mogą nam służyć do fizycznego rekonstruowania budynku? Referat ma na przykładzie wybranych obiektów zobrazować niebezpieczeństwa płynące ze stosowania analogii w procesie projektowym w zabytkach.

Dr inż. arch. Wojciech Wótkowski – pracownik naukowy Zakładu Architektury Polskiej Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej. Autor opracowań badawczych i publikacji dotyczących dziejów budowlanych obiektów zabytkowych, m.in. zamków, pałaców i kościołów. Czynny również jako projektant zajmujący się m.in. zabytkową architekturą w tym zamkami.

Prace przedprojektowe i ich wpływ na projekt odbudowy zabytku – na przykładzie zamków w Płoninie i Świnach

Wszelkie prace czy też czynności, które pozwalają lepiej poznać obiekt zabytkowy przed rozpoczęciem prac budowlanych, są niezmiernie cenne. Dostarczają informacji o jego rozwoju, przebudowach, wystroju czy też historii i właścicielach. Ich zakres jest oczywiście zależny od obiektu – jego stanu zachowania czy też materiału z jakiego został zbudowany. Podczas wystąpienia zostaną przedstawione działania podjęte podczas prac przy zamkach w Płoninie i Świnach i ich wpływ na ostateczny kształt projektu.

Dr inż. arch. Piotr Błoniewski – architekt, historyk architektury, specjalista z zakresu badań, projektowania i ochrony obiektów zabytkowych. Absolwent Wydziału Architektury Politechniki Wrocławskiej na specjalności Ochrona Zabytków. Związany z pracami i badaniami obiektów obronnych i rezydencjonalnych głównie na Dolnym Śląsku. Prowadzi lub współprowadzi prace przy szeregu obiektów zabytkowych, takich jak m.in. zamek w Płoninie, zamek Świny, zamek Gryf w Proszówce czy zamek Grodziec. Od 2010 r. prowadzi własne biuro projektowe specjalizujące się w pracach przy obiektach zabytkowych.

Badania otoczenia zamku i ograniczenia w jego odtworzeniu

Otoczenie zamku z reguły jest wrażliwsze na zmiany niż sam obiekt. Ten – porzucony przez właścicieli, zdemolowany w trakcie działań wojennych – może jeszcze przez wieki trwać zamieniając się w ruinę stopniowo. Zmiany w jego okolicy zachodzą szybciej. Kiedy wygasną regulacje chroniące otoczenie, np. ze względów militarnych, w bezpośrednie sąsiedztwo wkracza zabudowa, komunikacja, cały czas następuje też sukcesja roślinna. Gdy próbujemy wrócić do stanu pierwotnego, na przeszkodzie często stają nam ci historyczni intruzi. Jak ważyć racje ochrony? Referat ma być próbą odpowiedzi na te pytania.

Roman Marcinek – ukończył historię na Uniwersytecie Jagiellońskim. W latach 1984–1985 i 1987–1991 starszy archiwista w Oddziale Staropolskim Archiwum Państwowego w Krakowie. W latach 1992–2022 pracownik krakowskiego oddziału Ośrodka Dokumentacji Zabytków (a później jego instytucjonalnych następców), w latach 2000–2007 dyrektor placówki. Od 2022 r. roku pracuje w Narodowym Instytucie Konserwacji Zabytków. Rzecznik Ministra Kultury i Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków. Od 1994 r. do 2007 r. redaktor naczelny „Tek Krakowskich”, periodyku wyróżnionego w 1998 r. nagrodą Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków i Generalnego Konserwatora Zabytków. Odznaczony złotą odznaką „Za opiekę nad zabytkami”, medalem „Zasłużony Kulturze Gloria Artis” i „Zasłużony dla Małopolski” oraz srebrnym Krzyżem Zasługi. W 2020 r. został uhonorowany Nagrodą im. Gerarda Ciołka za zasługi dla ochrony krajobrazu kulturowego.

13.00–14.00

Lunch

14.00–16.10

Panel: Warunki brzegowe odbudowy – część II

Prace projektowe w obiekcie zabytkowym. Refleksje praktyka

Ugruntowana praktyka w zakresie projektów przebudów obiektów zabytkowych wprowadza podział dokumentacji na fazy wstępne, obejmujące badania historyczne, archeologiczne, architektoniczne i opracowanie projektu budowlanego i wykonawczego. Faza badawcza ma prowadzić do sformułowania wytycznych konserwatorskich. Wytyczne te ograniczają decyzje projektowe w zakresie programu użytkowego oraz rozwiązań inżynierskich. Z tego powodu częścią integralną badań powinna być ocena wartości zinventaryzowanych elementów zabytkowych. Wystąpienie ilustruje wagę problemu na przykładzie wybranego przypadku projektowego.

Dr inż. arch. Jerzy Wowczak – adiunkt w Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Rzeczoznawca Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków. Autor i współautor kilkudziesięciu zrealizowanych projektów obiektów użyteczności publicznej, przebudowy zabytkowych przestrzeni w historycznych centrach miast, opracowań planistycznych. Laureat konkursów architektonicznych. Autor kilkunastu artykułów i dwóch monografii naukowych na temat historii architektury, szczególnie przełomu XIX i XX w.

Wybrane przykłady metod ochrony zabytków ujętych w rejestrze jako ruina

Podczas wystąpienia zaprezentowane zostaną działania konserwatorskie z okresu ostatnich kilkudziesięciu lat. Omówione przykłady opierać się będą na bezpośrednim doświadczeniu autora wystąpienia jako rzeczoznawcy i projektanta. Dotyczyć będą odbudowy lub częściowej odbudowy zrujnowanych obiektów objętych ochroną konserwatorską, podane zostaną przykłady działań ograniczonych do zabezpieczeń technicznych i konserwatorskich istniejącej, zachowanej struktury zabytku w formie ruiny. Zostaną one przeanalizowane na tle zgodności zrealizowanych programów budowlano-konserwatorskich z obowiązującymi standardami konserwacji zabytków określonymi m.in. w takich dokumentach jak Karta Ateńska, Karta Wenecka, Karta Krakowska i inne.

Dr inż. Stanisław Karczmarczyk – w 1965 r. ukończył studia na Wydziale Budownictwa Lądowego Politechniki Krakowskiej. Od 1965 r. do 2006 r. pracował w Katedrze Konstrukcji Budowlanych, a następnie w Zakładzie Konstrukcji Budowlanych na Wydziale Architektury macierzystej uczelni. W 1977 r. uzyskał tytuł doktora nauk technicznych. W okresie 1982–2006 pełnił funkcję kierownika Zakładu Konstrukcji Budowlanych na Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej. W latach 1994–1999 statyk Miasta Krakowa. W 1988 r. przez okres jednego semestru prowadził zajęcia na Wydziale Architektury HAB w Weimarze. W 1989 r. został zatrudniony jako gościnnie wykładowca na Wydziale Architektury w Muenster. Pracę dydaktyczną łączył z bardzo aktywną pracą zawodową w formie prac umownych Politechniki Krakowskiej. Autor ponad stu pięćdziesięciu publikacji z zakresu ochrony zabytków i współczesnych konstrukcji budowlanych. W tym ponad dwudziestu publikacji zagranicznych. Laureat nagrody im. prof. Wacława Żenczykowskiego oraz statuetki Herkulesa czasopisma „Builder”.

Nowe materiały i technologie budowlane w konserwacji i odbudowie ruin

Rynek budowlany rozwija się bardzo dynamicznie, a niektóre materiały i technologie, które od lat posiadają zastosowanie w szeroko rozumianym przemyśle, można wykorzystać interdyscyplinarnie. Konserwację zabytków – jako dyscyplinę ugruntowaną technologiami tradycyjnymi – czeka w najbliższym czasie istotna zmiana doktrynalna i technologiczna.

Dr hab. inż. arch. Marcin Furtak, prof. ucz. – kierownik Małopolskiego Laboratorium Budownictwa Energooszczędnego (MLBE) na Wydziale Inżynierii Lądowej Politechniki Krakowskiej. W pracy naukowej i dydaktycznej jego zainteresowania dotyczą budownictwa energooszczędnego i ekologicznie zrównoważonego, idei smart city, mikroklimatu wnętrz i jakości środowiska mieszkaniowego. Autor projektów ponad stu pięćdziesięciu nowych budynków mieszkalnych oraz użyteczności publicznej, a także projektów konserwatorskich, urbanistycznych, krajobrazowych i mostowych. Wielokrotnie laureat w konkursach architektonicznych i budowlanych. Za swoją dotychczasową pracę został nagrodzony m.in. brązowym Medalem za Długoletnią Służbę, odznaczeniem „Honoris Gratia” za zasługi dla miasta Krakowa, brązowym Krzyżem Zasługi oraz honorową odznaką „Za zasługi dla budownictwa”. W 2017 r. otrzymał nagrodę Ministra Infrastruktury za najlepszą pracę habilitacyjną w dziedzinie architektury i budownictwa, a książka pt. „COP. Centralny Okręg Przemysłowy 1936–1939. Architektura i urbanistyka” została uznana przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego drugą najważniejszą książką architektoniczną roku.

Odbiór zamkowych ruin i zaangażowanie społeczne w ich utrzymanie na przykładzie wybranych inicjatyw we Francji i Wielkiej Brytanii

Opieka nad zamkowymi ruinami i ich zachowanie mają znaczenie i wpływ na społeczeństwo. Oczywistymi odbiorcami prowadzonych na nich działań są lokalne społeczności, które funkcjonują w ich otoczeniu. Adresatami tych aktywności są także turyści, którzy chętnie odwiedzają zabytki „opowiadające” historię. W obu przypadkach istotne jest właściwe rozumienie i interpretacja zamków, które często w postaci utrwalonych historycznie ruin, przetrwały wiele pokoleń i w tej formie stały się integralną częścią krajobrazu.

Dr Przemysław Nocuń – archeolog, nauczyciel akademicki w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Od lat zaangażowany w działania na rzecz zabytków – zwłaszcza w badania, ochronę, konserwację i muzealizację ruin zamków w Polsce i zagranicą (m.in. w Chudowie koło Gliwic). Kierownik interdyscyplinarnych badań XIV-wiecznej wieży książęcej w Siedlęcinie koło Jeleniej Góry (z unikalnymi polichromiami z legendą o Lancelocie z Jeziora); współpracownik International National Trusts Organisation, REMPART (we Francji). Członek ICOMOS-Polska.

16.10–16.40

Przerwa kawowa

16.40–18.10

Prezentacja projektu rekomendacji dotyczących odbudowy ruin zamkowych – dyskusja

Jerzy Szałygin i dr inż. arch. Krzysztof Wielgus

18.10

Zakończenie obrad